

ویژه نامه هفته وحدت

موضوع مقاله:

ضرورت «وحدت اسلامی» و راهکارهای تحقق آن

نویسنده:

مرتضی غرسبان روزبهانی

منبع مقاله:

مبلغان» آبان و آذر ۱۳۹۶ - شماره ۲۲۱

مقدمه

یکی از نقشه های استعمارگران در راه رسیدن به اهداف خود در کشورهای اسلامی، ایجاد تفرقه میان مسلمانان بوده و هست. آنها از دو طریق در صدد جلوگیری از وحدت ملت‌های اسلامی بر آمده اند: یکی تقویت تعصب نژادی و قومی - طایفه ای یا ملی گرایی، و دیگری تحریک تعصبات فرقه ای مانند شیعه و سنی.

امام خمینی رحمه الله می فرمایند: «از ملی گرایی خطرناک تر و غم انگیزتر، ایجاد اختلاف بین اهل سنت و جماعت با شیعیان و القای تبلیغات فتنه انگیز و دشمن ساز بین برادران اسلامی است.»^۱ بر این اساس؛ چون روز ولادت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله طبق روایات شیعه ۱۷ ربیع الاول و طبق روایات اهل سنت ۱۲ ربیع الاول است، در ۶ آذر ۱۳۶۰ امام رحمه الله طی پیامی دوازدهم تا هفدهم ربیع الاول هر سال را به عنوان «هفته وحدت» اعلام فرمودند تا در ایران و سراسر جهان اسلام، با تشکیل اجتماع و کنگره اسلامی و جشن، ضمن تحکیم وحدت و برادری اسلامی، به پیشبرد انقلاب جهانی اسلام کمک شود. از آن زمان تاکنون در ایران و سایر کشورهای اسلامی هفته وحدت با شکوه تمام برگزار می شود.

بدیهی است این نامگذاری به خاطر ضرورت و نیاز اجتماعی - سیاسی بوده و جنبه صوری و تشریفاتی ندارد. امام رحمه الله با حس این ضرورت، از اختلاف و تفرقه میان مسلمانان و خصوصاً اهل تسنن و تشیع و توطئه استعمار در راستای «تفرقه بینداز و حکومت کن» به بهترین شکل ممکن جلوگیری به عمل آورده است. تجزیه کشور بزرگ عثمانی به کشورهای کوچک، از طریق تحریک تعصبات مذهبی و نژادی و سپس استعمار این قطعات جدا شده از پیکره کشور واحد اسلامی، نمونه ای آشکار و گواهی زنده از این واقعیت تلخ به شمار می آید. امروزه نیز رشد گروه های تکفیری نظیر داعش، محصول چنین نقشه خائنه ای است. در این نوشتار تلاش شده تا ضمن تبیین «ضرورت وحدت اسلامی»، به بیان راهکارهای تحقق آن در جوامع اسلامی بپردازیم؛ اما نخست و از باب مفهوم شناسی، تعریفی از آن ارائه می گردد.

تعریف وحدت

مقصود از وحدت اسلامی، همبستگی مسلمانان و اتحاد پیروان مذاهب گوناگون با وجود اختلافات مذهبی، در برابر دشمنان اسلام و بیگانگان است. وحدت اسلامی به معنای یکی شدن مذاهب نیست؛ چراکه این نوع وحدت، نه شدنی است و نه منظور داعیان وحدت است؛ حتی به معنای شیعه شدن سنی، یا سنی شدن شیعه نیست؛ بلکه منظور، کنار گذاشتن مسائل اختلافی و تکیه بر مشترکات و مینا قرار دادن آنها در تعامل با یکدیگر و مسائل مربوط به جهان اسلام و صحنه بین المللی است، به گونه ای که مسلمانان فارغ از اختلافات و با پرهیز از تفرقه در مسائل جهان اسلام، هم سو و هم جهت حرکت کنند. به تعبیر دیگر، اختلافات نباید مانع از اخوت اسلامی و وحدت صفوف مسلمین در برابر دشمنان شود. از این رو، معنای اتحاد شیعه و سنی، دست برداشتن و کوتاه آمدن از اصول و اعتقادات خویش نیست؛ بلکه یعنی با توجه به اینکه بین دو مذهب، مشترکات بسیاری وجود دارد، دو گروه باید بر محور این مشترکات به هم نزدیک شوند و برای حفظ و تعالی اسلام با یکدیگر همکاری و همیاری داشته باشند؛ چراکه هر دو، دشمن واحدی دارند؛ یعنی دشمنان اسلام، دشمن هر دو مذهب هستند.

رهبر معظم انقلاب حفظه الله در تفسیر وحدت معتقدند: «مراد ما از وحدت اسلامی، یکی شدن عقاید و مذاهب اسلامی نیست. مراد ما از وحدت دنیای اسلام، عدم تنازع است: (وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا)^۲ تنازع نباشد، اختلاف نباشد.»^۳

همچنین معظم له می فرماید: «اتحاد مسلمین، به معنای انصراف مسلمین و فرقی گوناگون از عقاید خاص کلامی و فقهی خودشان نیست؛ بلکه اتحاد مسلمین به معنای این است که فرقی گوناگون اسلامی (فرقی سنی و فرقی شیعه) - که هر کدام فرقی مختلف کلامی و فقهی دارند - حقیقتاً در مقابله با دشمنان اسلام، همدلی و همدستی و همکاری و همفکری کنند.»^۴

ضرورت وحدت اسلامی

اسلام به اصل وحدت و اتحاد از دیدگاه سیاسی - اجتماعی آن نگر بسته و بر اهمیتش تأکید نموده است، لذا قرآن مؤمنان را برادران یکدیگر خوانده و فرموده است: (إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ)^۵ که این پیوند اخوت و برادری در میان مسلمانان مدینه چنان مستحکم شد که تا مدتی پس از عقد اخوت، آنان از یکدیگر ارث می بردند تا اینکه با نزول آیه: (وَأَوْلُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ)^۶ این حکم نسخ شد.

امروزه، در شرایطی که دشمنان اسلام تمام تلاش خویش را برای مبارزه و مقابله با اسلام به کار بسته اند، وحدت اسلامی بسیار ضروری تر از گذشته به نظر می رسد و پرداختن به اختلافات و مسائل تفرقه انگیز نتیجه ای جز به هدر رفتن سرمایه ها و استفاده دشمن از این اختلافات، نخواهد داشت.

ضرورت «وحدت اسلامی» را از وجوه مختلف می توان اثبات کرد:

۱. تأکید بر وحدت در آیات و روایات

در بسیاری از آیات قرآن کریم، به وحدت امت اسلامی توصیه شده است: (وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا)^۷؛ «همگی به ریسمان الهی چنگ زنید و پراکنده نشوید.»

علامه طباطبایی رحمه الله در تفسیر این آیه چنین اظهار داشته است: «شاید وجه اینکه «اعتصام به حبل الله و متفرق نشدن» نعمت خدا خوانده شده، اشاره به این معنا باشد که اگر شما را به اعتصام و عدم تفرقه می خوانیم، بی دلیل نیست. دلیل اینکه شما را به آن دعوت کرده ایم، همین است که به چشم خود ثمرات اتحاد و اجتماع، تلخی عداوت و حلاوت محبت و الفت و برادری را چشیدید و در اثر تفرقه در لبه پرتگاه آتش رفتید و در اثر اتحاد و الفت از آتش نجات یافتید.»^۸

قرآن کریم، اختلاف را یکی از بدترین عذابها دانسته، می فرماید: (وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ)^۹؛ «مانند کسانی که تفرقه افکندند و اختلاف کردند، بعد از اینکه به آنها بینه داده شد، نباشید و برای آنان عذاب بزرگی است.»

همچنین پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام پیوسته بر مسئله وحدت تأکید داشته اند که از باب نمونه به برخی از روایات اشاره می شود:

الف) پیامبر صلی الله علیه و آله: «أَيُّهَا النَّاسُ! عَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ وَ إِيَّاكُمْ وَ الْفُرْقَةَ؛^{۱۰} ای مردم! بر شما باد به جماعت و بپرهیز از جدایی.»

ب) و: «الْجَمَاعَةُ رَحْمَةٌ وَ الْفُرْقَةُ عَذَابٌ؛^{۱۱} وحدت مایه رحمت است، و تفرقه موجب عذاب.»

ج) و: «يَدُ اللَّهِ عَلَى الْجَمَاعَةِ وَ الشَّيْطَانُ مَعَ مَنْ خَالَفَ الْجَمَاعَةَ يَرْكُضُ؛^{۱۲} دست خدا بر سر جماعت است و شیطان با کسی همراه است که با جماعت ناسازگاری کند.»

د) امام علی علیه السلام: عَلَيْكُمْ بِالتَّوَّاصِلِ وَ التَّبَادُلِ وَ إِيَّاكُمْ وَ التَّدَابُرِ وَ التَّقَاطُعِ؛^{۱۳} بر شما باد به ارتباط و بخشش به یکدیگر و دوری گزیدن از جدایی و پشت کردن به یکدیگر.»

۲. مصلحت اسلام و بهره مندی مسلمین

یکی از دلایل ضرورت وحدت اسلامی، بهره گیری حداکثری از اسلام است و مصلحت جامعه اسلامی اقتضا می کند که مسلمانان حول محور مشترک خود، به اتحاد برسند. اهمیت وحدت را زمانی در می یابیم که در تاریخ می خوانیم امام علی علیه السلام پس از رحلت نبی مکرم اسلام صلی الله علیه و آله به دلیل حفظ نظام اسلامی در برابر دشمن و تحقق اهداف نهایی وحدت که پیروزی جهان اسلام و تبیین واقعی اصول و مبانی اسلامی می باشد، به جای تصاحب خلافت که طبیعتاً حق ایشان بود، سیاست اتحاد را در پیش گرفت و به جای نزاع، بر اساس مصلحت اندیشی، مسئله عقلانیت را بر حقانیت ترجیح دادند و در آن بازه زمانی وحدت مسلمانان را مهم تر از خلافت دانستند؛ چراکه دشمنان قسم خورده اسلام و مسلمین مترصد فرصتی بودند تا مسلمانان را در مقابل یکدیگر قرار دهند.

شهید مطهری رحمه الله در این خصوص می نویسد: «ما این را باید بدانیم که در این عصر از هر عصر دیگر، مسلمانان بیش تر به اتحاد و رفع اختلاف احتیاج دارند. ما شیعیان این افتخار را داریم که علی علیه السلام بزرگ ترین گذشتها و فداکاریها را در زمینه خلافت انجام داد. در نهایت خلوص نیت با رقبای خود همکاری و همگامی کرد؛ یعنی مصلحت اسلام را بالاترین مصلحتها دانست.»^{۱۴}

رهبر معظم انقلاب حفظه الله نیز در خصوص بهره مندی حداکثری از اسلام در ذیل اتحاد مسلمین، می فرماید: «مسلمانان عالم هرچه به اسلام نزدیک تر شوند، طعم عزت را بهتر خواهند چشید، و هرچه با یکدیگر متحدتر باشند، امکان استفاده از اسلام را بیش تر به دست خواهند آورد.»^{۱۵} به اعتقاد ایشان: «اتحاد دنیای اسلام و توجه به محور وحدت بخش اسلام، به سود همه دنیای اسلام است.»^{۱۶}

۳. اهمیت استراتژیک وحدت

همان گونه که گذشت، وحدت امت اسلامی، ضرورت و نیاز اجتماعی - سیاسی و امری حیاتی و استراتژیک محسوب می شود و جنبه صوری و تشریفاتی ندارد. مقام معظم رهبری حفظه الله می فرماید: «هدف از این کار آن است که با شعار وحدت مسلمین - که شعار درست و ضروری ای هم هست و من از قدیم این اعتقاد و تفکر را داشتم و دارم و آن را یک مسئله استراتژیک می دانم - یک مسئله تاکتیکی و مصلحتی هم نیست که حالا بگوییم مصلحت ما ایجاب می کند که با مسلمین غیر شیعه ارتباطات داشته باشیم - مسلمانان، به تدریج این اختلافات مذهبی و طایفه ای را کم کنند و از بین ببرند؛ چون در خدمت دشمنان است. ما با این انگیزه صحیح، مسئله وحدت مسلمین را در جمهوری اسلامی، یک مسئله اساسی قرار داده ایم.»^{۱۷}

۴. مقابله با دشمن

یکی از عوامل پیشرفت و رمز پیروزی هر ملتی، پیوند و اتحاد است، همان گونه که با اتحاد قطرات آب و پیوستن جویهای کوچک به همدیگر، رودخانه های عظیم و دریاها ی عمیق ایجاد می شود، با اتحاد انسانها نیز صفوف بزرگی تشکیل می گردد که دشمن را به وحشت انداخته، فکر تجاوز را برای همیشه از سر او بیرون می کند: (تُرْهَبُونَ بِهٖ عَدُوِّ اللّٰهِ وَ عَدُوِّكُمْ).^{۱۸}

رهبر معظم انقلاب حفظه الله در این خصوص معتقدند: «این برای دستگاه استکبار و استعمار تهدید است؛ یک ونیم میلیارد مسلمان، این همه کشورهای اسلامی با این همه منابع، این نیروی انسانی فوق العاده، اگر این [مجموعه] متحد باشد و با وحدت به سمت اهداف اسلامی حرکت بکند، قدرتمندان دیگر نمی توانند در دنیا کوس قدرت بزنند.»^{۱۹}

۵. ارائه تصویر واقعی از اسلام

یکی دیگر از دلایل ضرورت وحدت اسلامی، تصحیح نگاه جامعه جهانی نسبت به دین مبین اسلام و ترسیم خطوط حایل میان اسلام و فرق جعلی می باشد. دشمنانی که هیچ نقطه تاریکی در سیاستهای پیامبر صلی الله علیه و آله و امامان معصوم علیهم السلام نیافته اند، سعی در به حاشیه راندن اسلام دارند و به تأسیس فرق جعلی که به نوعی زمینه ای برای افراطی نشان دادن اسلام است، می پردازند. این فرقه ها از سوی استعمارگر پیر (انگلیس) به جهان اسلام تحمیل شده اند تا از اسلام در ذهن مردم جهان، به ویژه غرب، تصویری غلط بر جای بگذارد؛ اما با وحدت امت اسلام می توان با این اقدامات مقابله نمود.

راهکارهای تحقق وحدت اسلامی

در اینجا این سؤال به ذهن می رسد که ما چگونه می توانیم به وحدت برسیم و در واقع، راهکار تحقق وحدت اسلامی چیست؟ در ذیل به برخی از مهم ترین این راهکارها اشاره می شود:

الف) اتحاد بر محور اسلام

از مهم ترین راه های رسیدن به وحدت، اتحاد کلمه بر محور اسلام و اجرای دستورات اسلامی است. قرآن کریم در این خصوص می فرماید: **(وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا)**^{۲۰}؛ «و همگی به ریسمان خدا چنگ زنید و پراکنده نشوید.»

«اعتصام به حبل الله» برای هر مسلمانی وظیفه است؛ اما قرآن به همین اکتفا نمی کند؛ بلکه به ما امر می کند اعتصام به حبل الله را در هیئت اجتماع انجام بدهید و این اجتماع و اتحاد، واجب دیگری است. بنابراین، علاوه بر اینکه مسلمان باید معتصم به حبل الله باشد، باید این اعتصام را به همراه دیگر مسلمانان و همدستی با آنها انجام دهد.

در اینکه مقصود از ریسمان الهی چیست، مفسران اختلاف دارند. قرآن، کتاب و سنت، دین الهی، اطاعت از خداوند، توحید خالص، ولایت اهل بیت علیهم السلام و جماعت، وجوهی است که در تفسیر آن گفته شده. برخی نیز مفهوم حبل الله را شامل همه این معانی دانسته اند.^{۲۱}

خداوند در این آیه علاوه بر اینکه ملل اسلامی را به سوی اتحاد کلمه دعوت می کند، از هر گونه تفرقه نیز برحذر می دارد. مقام معظم رهبری حفظه الله می فرمایند: «امروز تنها راهی که دنیای اسلام برای حفظ منافع ملتهای اسلامی دارد، اتحاد کلمه بر محور اسلام است؛ نه گفتن به اهداف و مطامع استعماری دشمنان و مستکبران است.»^{۲۲}

ب) تأکید بر نقاط مشترک

همان گونه که طرح موارد اختلافی در مذاهب اسلامی، وحدت و یکپارچگی امت اسلام را خدشه دار می کند، بهترین عامل وحدت بخش، تأکید بر نقاط مشترک بین تمام مذاهب اسلامی است. شهید مطهری رحمه الله از جمله افرادی است که برای تحکیم وحدت اسلامی تلاشی خستگی ناپذیر کرده اند. به اعتقاد ایشان: «آن چیزی که مانع وحدت است، بیش تر سوء تفاهماتی است که فرقه های گوناگون اسلامی با یکدیگر دارند؛ یعنی وقتی شیعه، سنی را ناصبی بداند و سنی، شیعه را مجوسی، بدیهی است که وحدتی حاصل نمی شود.»^۳ و می فرماید: «رفع این سوء تفاهمها از این راه امکان پذیر نیست که شیعه و سنی هر کدام خود را حق مطلق بدانند و دیگری را باطل محض؛ مثلاً شیعیان بگویند: تنها ما تابع پیغمبر صلی الله علیه و آله هستیم؛ زیرا پیغمبر صلی الله علیه و آله خلیفه معین کرده است و ما تابع واقعی پیغمبر صلی الله علیه و آله و خلیفه منصوب او هستیم. این گونه اقدامات؛ چون مستلزم تحقیر و تخطئه طرف مقابل است، هر اندازه هم که مستدل باشد، تجربه نشان داده که اثربخش نخواهد بود.»^{۲۳}

تأکید ایشان بر نقاط اشتراک، به عنوان ملاک وحدت اسلامی است. مواردی نظیر: قرآن، سیره و سنت رسول اکرم صلی الله علیه و آله، قبله (کعبه)، نماز، روزه، حج و... مقام معظم رهبری حفظه الله نیز بر همین مبنا

می فرمایند: «دعوت جمهوری اسلامی این است که مشترکات میان مذاهب اسلامی برجسته شود و دیوارهای ساخته دست دشمنان اسلام و عنادها و کینه ورزیها برداشته شود.»^{۲۴}

همچنین در عبادات مشترک، نظیر نماز نیز معظم له معتقدند: «صرف کنار هم قرار گرفتن جسمها در نماز، برای پیغمبر صلی الله علیه و آله مایه شرف است؛ برای امت اسلامی مایه اعزاز و احترام است.»^{۲۵}

ج) بهره گیری از ظرفیت های وحدت بخش

مسلمانان برای دستیابی به وحدتی فراگیر، ضروری است از ظرفیتهای وحدت بخش بهره گیری کنند. بین مسلمانان زمینه های وحدت بسیاری وجود دارد که با محور قرار دادن آنها می توان وحدت بین مسلمانان را تحکیم کرد؛ خداوند، قرآن کریم، رسول اکرم صلی الله علیه و آله، حضرت علی علیه السلام، مسئله مهدویت، محبت اهل بیت علیهم السلام، دفاع از مردم مظلوم، مانند فلسطین، مقابله با دشمنیهای اسرائیل و آمریکا و... برخی از این موارد است.

به اعتقاد مقام معظم رهبری حفظه الله: «فکر وحدت اسلامی یک فکر زودگذر تازه پا نیست؛ بلکه از اعماق دل ما می جوشد. سنی برای خود سنی است، شیعه هم برای خود شیعه است. هر کدام عقاید و مناسکی دارند و هیچ کدام دیگری را مجبور نمی کند که مثل من وضو بگیر یا اعمال دیگر را مثل من انجام بده. حقیقت این است که هر دو به خدای واحد، قبله واحد، پیامبر واحد، اهداف و ارزشهای واحد و به اسلام واحد معتقدند؛ چرا اینها را فراموش کنیم؟!»^{۲۶}

برای نمونه یکی از این ظرفیتهای وحدت، وجود نبی مکرم اسلام صلی الله علیه و آله، به عنوان بزرگ ترین عامل وحدت بخش در تمام ادوار اسلامی است؛ چون اعتقاد آحاد مسلمانان به آن وجود اقدس، با عاطفه و عشق توأم است و لذا آن بزرگوار، مرکز و محور عواطف و عقاید تمام مسلمانان محسوب گشته، همین محوریت، یکی از موجبات انس بین دلهای مسلمین و نزدیکی فرق اسلامی با یکدیگر را فراهم می آورد.

مقام معظم رهبری حفظه الله خطاب به میهمانان شرکت کننده در کنفرانس وحدت اسلامی فرمودند: «توصیه ما به همه مسلمانان عالم این است که روی ابعاد شخصیت پیامبر صلی الله علیه و آله و زندگی و سیره و اخلاق آن حضرت و تعالیمی که از آن بزرگوار مأثور و منصوص است، کار زیادی بشود.»^{۲۷}

د) روشن گری و بصیرت افزایی

قطعاً دشمنان قسم خورده اسلام، پس از تجربه انواع روشها، به این نتیجه رسیده اند که تنها راه تضعیف امت اسلامی و اجرای طرحها و برنامه های توسعه طلبانه شان، پاشیدن بذر تفرقه و تحریک احساسات مذهبی بین مسلمانان است. بنابراین، باید دید که چگونه می توان نقشه های شوم استکباری - صهیونیستی را در این باب خنثی نمود. این واقعیت نیز بدیهی است که دشمن در میان شیعیان و اهل سنت، عواملی نفوذی دارد که در لباس خیرخواهی و دفاع از حقیقت، نیات پلید آنها را برآورده می سازند. در واقع، این عوامل داخلی و ایادی پیدا و پنهان دشمن، خود را حامی حقیقت جلوه می دهند و به رغم خصومت ظاهری با یکدیگر، عملاً تیشه به ریشه اسلام می زنند. در این میان، کسانی هم هستند که نه از سر عناد و غرض ورزی؛ بلکه از روی جهل و ناآگاهی و ناخواسته، آب در آسیاب دشمن می ریزند. این دسته تنها از راه روشن گری و بصیرت افزایی متوجه خطای بزرگ خویش می شوند.

رهبر معظم انقلاب حفظه الله می فرمایند: «ما بایستی مردم خودمان را هشیار و بیدار کنیم و خودمان مراقب باشیم. آن کسانی که بدون فهم؛ فهم حقیقت، بدون تقوا، جمعیت عظیمی از مسلمانان را از دین خارج می دانند، خارج می کنند، تکفیر می کنند، این گروه های تکفیری نادان - حقیقتاً مناسب ترین صفت برای اینها نادانی است، اگرچه در آنها خباثت هم هست؛ اما جهالت مهم ترین خصوصیت اینهاست - اینها را بایستی ما تا آنجایی که می توانیم، ارشاد کنیم؛ مردم را از اینها بترسانیم که مردم ما (وَلِتَصْغَىٰ إِلَيْهِ أَفئِدَةٌ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَلِكَيْضًا وَمَا هُمْ بِمُقْتَرِفُونَ)^{۲۸} بعضیها به خاطر ضعف ایمان، به خاطر ضعف معرفت، مجذوب این حرفهای دشمنان می شوند. ما باید مراقبت کنیم. وظیفهٔ علما، وظیفهٔ سنگینی است.»^{۲۹}

ه) الگوگیری از بزرگان تاریخ

با مطالعه در تاریخ اسلام، می توان از وحدت و همگرایی و ثمرات آن بین مذاهب اسلامی شواهد فراوانی یافت و آنها را به عنوان اسوه و نمونه به جوامع اسلامی معرفی نمود. سیرهٔ حضرت علی علیه السلام بهترین الگو و اسوه برای برقراری اخوت و وحدت اسلامی است. ایشان برای حفظ وحدت مسلمانان، نه تنها از حقوق خویش گذشت؛ بلکه از همکاری با مخالفان خود نیز دریغ نکرد.

همچنین، شواهد فراوانی از همکاری و وحدت شیعه و سنی در طول تاریخ وجود دارد. برای نمونه «صاحب بن عباد» شیعه که در دوران عباسیان وزیر بود، «قاضی عبدالجبار» معتزلی که از بزرگان اهل سنت بود را به سمت قاضی القضاتی منصوب کرد.

بین علما نیز بزرگانی از هر دو مذهب شیعه و سنی، در راستای وحدت اسلامی کوشیده اند. برای نمونه، افرادی چون: آیت الله بروجردی، امام خمینی، علامه شرف الدین، سید جمال الدین اسدآبادی، امام موسی صدر و... از میان شیعه و شیخ شلتوت و دیگران از بین اهل سنت را باید نام برد که در عرصهٔ شکل گیری وحدت بین مسلمانان گامهای مؤثری برداشته اند. مصلحان و متفکران مسلمانی همچون سید جمال الدین اسدآبادی در سده های اخیر، ضرورت اتحاد مسلمانان را به خوبی تشخیص داده، اساس فعالیت های فرهنگی و سیاسی خود را بر اصل وحدت متمرکز کردند. شهید مطهری رحمه الله معتقد است: «ظاهراً ندای اتحاد اسلام را در برابر غرب، اولین بار سید جمال بلند کرده. منظور از اتحاد اسلام، اتحاد جبهه ای و سیاسی بود؛ یعنی تشکیل صف واحد در مقابل دشمن غارتگر.»^{۳۰}

و) تعامل و همکاری متفکرین اهل سنت و شیعه

تعامل و همکاری متفکران شیعه و سنی در تحکیم وحدت و تقریب مذاهب اسلامی، خود می تواند زمینه ساز رفع سوء تفاهمات و پیوند هرچه نزدیک تر قلوب مسلمانان باشد. شهید مطهری رحمه الله اقدامات مرحوم آیت الله العظمی بروجردی رحمه الله را از یک سو و شیخ عبدالمجید سلیم و شیخ محمود شلتوت (مفتیان اعظم مصر) را از سوی دیگر، تلاشهای مؤثر شخصیت های بزرگ اسلامی در راه ایجاد وحدت بر می شمرد و تداوم این مسیر را بر تمام شیعیان دلسوز واجب می داند.^{۳۱}

ز) مجاهدت و تلاش علما و مسئولین

در کنار علما، حکام و مسئولین کشورهای اسلامی نیز باید در راستای تحقق وحدت اسلامی تلاش کنند. مطابق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: «به حکم آیه کریمه (إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ)^{۳۲} همه مسلمانان یک امت اند و دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و کوشش پی گیر به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد.»^{۳۳}

و به فرموده مقام معظم رهبری حفظه الله: «همه مقصودهای بزرگ محتاج مجاهدتند. هیچ مقصود بزرگی نیست که بدون مجاهدت حاصل شود. اتحاد بین مسلمانها هم بدون مجاهدت حاصل نخواهد شد. وظیفه ماست که برای اتحاد دنیای اسلام مجاهدت کنیم.»^{۳۴}

موانع تحقق وحدت اسلامی

جوامع اسلامی همواره در معرض تفرقه، اختلاف و به نوعی واگرایی و تشتت قرار داشته اند. وجود شکافهای اجتماعی و اختلافات مختلف، موجب چندگانگی و رشد دسته جات مختلف شده، گاه به تنش و درگیری در جامعه انجامیده و قدرت و وحدت ملی را با نقص و ضعف روبرو نموده است. هرچند بخشی از این واگرایها در ذات جامعه بشری و وجود اختلافات و تنوع در حوزه شناخت، نگرش، عواطف و احساسات ریشه دارد؛ اما بخشی دیگر محصول منفعت طلبی ها، زیاده خواهی ها و حب و بغضها است. در این بخش پایانی، به برخی از موانع تحقق وحدت و عوامل ایجاد تفرقه اشاره می گردد:

۱. دسیسه های استعمار

شیعه و سنی هر دو مسلمان اند و در اعتقادات، احکام، اخلاق و... دارای مشترکات زیادی هستند. البته اختلافهایی نیز دارند که انکارشدنی نیست؛ اما این اختلافها به اندازه ای نیستند که خود به خود منجر به خصومت و دشمنی شوند و به اساس اتحاد و برادری اسلامی ضربه وارد سازند و قطعاً دسیسه دشمنان و استکبار و جهالت برخی دوستان است که این اختلافات را وسیع و دامنه دار می کند. علامه شرف الدین معتقد است: «سیاست سبب جدایی شیعه و سنی شد. همو نیز باید سبب اتحاد شیعه و سنی شود.»^{۳۵} منظور این است که سیاست استعماری و دسیسه های بیگانگان، فرق اسلامی و از جمله شیعه و سنی را از هم جدا کرده است، پس باید سیاست اسلامی به منظور مقابله با دشمن مشترک نیز آنها را به هم پیوند دهد و به فرموده رهبر معظم انقلاب حفظه الله: «امروز نگاه دستگاه استکبار و استعمار به دنیای اسلام، این است که سعی می کنند دنیای اسلام را هرچه پیش تر از وحدت خود دور کنند.»^{۳۶}

۲. کج فهمی و بی اطلاعی

در برخی موارد، بی اطلاعی و کج فهمی و یا به تعبیر دقیق تر، فهم و درک نادرست است که مذاهب و کشورهای اسلامی نسبت به یکدیگر داشته اند و این فهم نادرست منجر به تحلیل نادرست و در نهایت، اقدام تفرقه افکنانه می شود.

رهبر معظم انقلاب حفظه الله: «چیزهایی مانع از اتحاد می شود که عمده آنها بعضاً کج فهمیها و بی اطلاعیهاست. از حال هم خبر نداریم، درباره هم توهمات می کنیم؛ درباره عقاید هم، درباره تفکرات یکدیگر دچار اشتباه می شویم؛ شیعه درباره سنی، سنی درباره شیعه. فلان ملت مسلمان درباره آن ملت دیگر، درباره همسایه اش. سوء تفاهمها که دشمنان هم به شدت بر این سوء تفاهمها دامن می زنند. افرادی هم متأسفانه بر اثر همین سوء فهم، سوء تحلیل، ندیدن نقشه کلی دشمن، بازیچه این بازی دشمن قرار می گیرند و دشمن از آنها استفاده می کند. گاهی یک انگیزه خیلی کوچک، انسانی را وادار می کند حرفی بزند، موضعی بگیرد، کاری بکند که دشمن در نقشه کلی خود از آن حرف استفاده می کند و شکاف را بین برادران زیاد می کند.»^{۳۷}

۳. عوامانه شدن اختلافات مذهبی

اگر اختلافات علمی و اعتقادی در خواص و نخبگان فرق مختلف اسلامی به سطح عوام جامعه برسد، وحدت اسلامی را مخدوش کرده، موجب ایجاد تفرقه و اختلاف می شود. مقام معظم رهبری حفظه الله می فرمایند: «اختلاف بین طرفداران دو عقیده بر اثر تعصبات، یک امری است که هست و طبیعی است، و مخصوص شیعه و سنی هم نیست. بین فرق شیعه، خودشان؛ بین فرق سنی، خودشان؛ در طول زمان از این اختلافات وجود داشته است. تاریخ را نگاه کنید، می بینید هم بین فرق فقهی و اصولی اهل تسنن - مثل اشاعره و معتزله، مثل حنابله و احناف و شافعیه و اینها - هم بین فرق مختلف شیعه، بین خودشان، اختلافاتی وجود داشته است. این اختلافات وقتی به سطوح پایین - مردم عامی - می رسد، به جاهای تند و خطرناکی هم می رسد؛ دست به گریبان می شوند. علما می نشینند با هم حرف می زنند و بحث می کنند؛ لیکن وقتی نوبت به کسانی رسید که سلاح علمی ندارند، از سلاح احساسات و مشت و سلاح مادی استفاده می کنند که این خطرناک است.

در دنیا این همیشه بوده؛ همیشه هم مؤمنین و خیرخواهان سعی می کردند که مانع بشوند؛ علما و زبدگان، تلاششان این بوده است که نگذارند سطوح غیرعلمی کارشان به درگیری برسد؛ لیکن از یک دوره ای به این طرف، یک عامل دیگری هم وارد ماجرا شد و آن «استعمار» بود. نمی خواهیم بگوییم اختلاف شیعه و سنی همیشه مربوط به استعمار بوده؛ نه. احساسات خودشان هم دخیل بوده. بعضی از جهالتها، بعضی از تعصبات، بعضی از احساسات، بعضی از کج فهمیها دخالت داشته؛ لیکن وقتی استعمار وارد شد، از این سلاح حداکثر استفاده را کرد.»^{۳۸}

نتیجه گیری

موضوع همگرایی میان کشورهای اسلامی، به لحاظ تاریخی دارای پیشینه ای طولانی است. چنانکه مفاهیم و الفاظی همچون: امت واحده، دارالاسلام، وحدت اسلامی، اتحاد اسلامی، امت محمدیه، بلوک اسلامی، جبهه اسلامی، جهان اسلام، همبستگی دینی و اخوت اسلامی، در نظریه های متفکران جهان اسلام و ادبیات سیاسی و حقوقی سابقه ای طولانی دارند. ایده وحدت اسلامی، پیش از ورود اندیشه های نوین غربی در جهان اسلام وجود داشته است؛ اما بعد از ورود این آرا و نظریات جدید و همچنین سیاستهای استعماری غرب علیه مسلمین، بیش از گذشته مورد توجه متفکران قرار گرفته است.

پیروزی انقلاب اسلامی، این دستاورد جهانی و عظیم را برای جوامع اسلامی داشته است که بتوانند با اختلاف افکنی دشمنان مقابله کرده، متقابلاً زمینه های عملی هرچه بیش تر همبستگی و وحدت را در سطح داخل و خارج فراهم آورند. این دستاورد جهانی انقلاب، ناشی از سیاستهای اصولی جمهوری اسلامی ایران است که هم در حوزه اندیشه و هم در حوزه عمل، تجلی و بروز یافته و موجب باور و اعتقاد مسلمانان سنی و شیعه جهان شده است.

امروزه در عصر جهانی شدن، نقش فرهنگ و هویت بسیار با اهمیت است و از نظر متفکران، رویارویی کنونی به تقابل فرهنگی تبدیل شده است. از سوی دیگر، وضعیت خاورمیانه و برخی کشورهای اسلامی، همچون: سوریه، عراق، پاکستان و افغانستان نشان می دهد که در برخی موارد اختلافات مذهبی افزایش یافته و متأسفانه گروه های افراطی و تحجرگرا با ناآگاهی، جزم اندیشی و نیز تأثیرپذیری از نفوذ و توطئه کشورهای غربی، تفرقه ها را تشدید نموده اند. لذا لزوم وحدت بین مسلمین در عصر کنونی بیش از گذشته افزایش یافته است.

پی نوشت ها

- ۱ صحیفه امام، سید روح الله موسوی خمینی(ره)، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)، تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۹ش، ج ۱۳، ص ۲۰۹.
- ۲ انفال / ۴۶.
- ۳ بیانات رهبری(حفظه الله) در دیدار شرکت کنندگان در همایش کنفرانس وحدت اسلامی، مورخ ۱۳۸۵/۰۵/۳۰.
- ۴ همان، مورخ ۱۳۶۸/۰۷/۲۴.
- ۵ حجرات / ۱۰.
- ۶ انفال / ۷۵.
- ۷ آل عمران / ۱۰۳.
- ۸ میزان فی تفسیر القرآن، سید محمدحسین طباطبایی، جامعه مدرسین، قم، ۱۴۱۷ ق، ج ۳، ص ۵۷۴.
- ۹ آل عمران / ۱۰۵.
- ۱۰ میزان الحکمه، محمد محمدی ری شهری، دارالحديث، قم، ۱۳۸۹ش، ج ۲۴۳۴.
- ۱۱ کنز العمال، متقی هندی، مؤسسه الرساله، بیروت، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰۲۴۲.
- ۱۲ همان، ج ۱۰۳۱.
- ۱۳ نهج البلاغه، سید رضی، تصحیح: صبحی صالح، نشر هجرت، قم، چاپ اول، ۱۴۱۴ق، نامه ۴۷.
- ۱۴ یادداشتهای استاد مطهری، صدرا، تهران، ۱۳۹۱ش، ج ۷، ص ص ۸۲ - ۸۳.
- ۱۵ بیانات رهبری(حفظه الله) در دیدار کارگزاران نظام، مورخ ۱۳۷۷/۰۸/۲۶.
- ۱۶ همان، مورخ ۱۳۷۵/۱۱/۲۱.
- ۱۷ بیانات رهبری(حفظه الله) در دیدار اعضای ستاد برگزاری کنفرانس جهانی اهل بیت(ع)، مورخ ۱۳۶۹/۰۱/۲۶.
- ۱۸ انفال / ۶۰.
- ۱۹ بیانات رهبری(حفظه الله) در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۳۹۵/۰۹/۲۷.
- ۲۰ آل عمران / ۱۰۳.
- ۲۱ مجمع البیان، فضل بن حسن طبرسی، انتشارات ناصر خسرو، تهران، ۱۳۷۲ش، ج ۲، ص ص ۵۳۶ - ۵۳۷ و ۸۰۵.
- بیانات رهبری(حفظه الله) در دیدار کارگزاران نظام، مورخ ۱۳۸۴/۰۶/۱۱.
- ۲۲ یادداشتهای استاد مطهری، ج ۷، ص ۴۱۳.
- ۲۳ همان، ص ۴۱۴.
- ۲۴ بیانات رهبری(حفظه الله) در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، مورخ ۱۳۸۷/۰۱/۱.
- ۲۵ بیانات رهبری (حفظه الله) در دیدار مسئولان نظام و میهمانان بیست و هشتمین کنفرانس بین المللی وحدت اسلامی، مورخ ۱۳۹۳/ ۱۰/۱۹.
- ۲۶ بیانات رهبری(حفظه الله) در دیدار مردم زاهدان، مورخ ۱۳۸۱/۱۲/۲.
- ۲۷ بیانات رهبری(حفظه الله) در دیدار میهمانان شرکت کننده در کنفرانس وحدت اسلامی، مورخ ۱۳۶۸/۰۷/۲۴.
- ۲۸ انعام / ۱۱۳: «و چنین مقرر شده است [تا دلهای کسانی که به آخرت ایمان نمی آورند، به آن [سخن باطل] بگراید و آن را بپسندد و تا اینکه آنچه را باید به دست بیاورند، به دست آورند.»
- ۲۹ بیانات رهبری(حفظه الله) در دیدار شرکت کنندگان در هم اندیشی علمای اهل تسنن و تشیع، مورخ ۱۳۸۵/۱۰/۲۵.
- ۳۰ نهضت‌های اسلامی در صد ساله اخیر، مرتضی مطهری، صدرا، تهران، ۱۳۶۸ش، ص ۳۰.
- ۳۱ حج، مرتضی مطهری، صدرا، تهران، چاپ دهم، ۱۳۹۱ ش، ص ص ۸۱ - ۸۲.
- ۳۲ انبیاء / ۹۲.
- ۳۳ قانون اساسی، اصل ۱۱.
- ۳۴ بیانات رهبری(حفظه الله) در دیدار مسئولان نظام، مورخ ۱۳۸۷/۱۲/۲۵.
- ۳۵ اجتهاد در مقابل نص، عبدالحسین شرف الدین، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم، ۱۳۷۵ش، ص ۸.
- ۳۶ بیانات رهبری(حفظه الله) در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، مورخ ۱۳۹۵/ ۰۹/۲۷.
- ۳۷ بیانات رهبری(حفظه الله) در دیدار کارگزاران نظام، مورخ ۱۳۸۶/۰۱/۱۷.
- ۳۸ بیانات رهبری(حفظه الله) در دیدار شرکت کنندگان در هم اندیشی علمای اهل تسنن و تشیع، مورخ ۱۳۸۵/۱۰/۲۵.